

PAULINA TENDERA

W POSZUKIWANIU TOŻSAMOŚCI

Anna Peck *W poszukiwaniu tożsamości. Rasizm w amerykańskich koncepcjach religijnych* Zakład Wydawniczy NOMOS, Kraków 2007 s. 215

Nakładem Zakładu Wydawniczego „Nomos” ukazała się w roku 2007 książka Anny Peck zatytułowana *W poszukiwaniu tożsamości. Rasizm w amerykańskich koncepcjach religijnych*. Porusza ona następujące kwestie: 1) Problemy rasy i rasizmu w kulturze i religiach amerykańskich; 2) Eugenika: koncepcja hodowli doskonałej rasy ludzkiej; 3) Segregacja rasowa i religijna; 4) Poszukiwanie tożsamości religijnej i kulturowej; 5) Brytyjskie plemiona izraelskie: Aryan Identity Movement; 6) „Black Jews”: poszukiwanie tożsamości afroamerykańskiej w judaizmie; 7) Rastafarianie: zaginione plemiona Izraela z Etiopii i Wysp Karaibskich; 8) Geneza i ideologia „Nation of Islam”: problemy tożsamości i rasizmu; 9) Współczesny „Nation of Islam”: rasizm czy uniwersalizm? Książka uzupełniona została o zakończenie, bibliografię (wraz z źródłami internetowymi), indeks nazwisk, miejsc i terminów, oraz anglojęzyczny spis treści i podsumowanie.

W rozdziale drugim Anna Peck omawia ideę hodowli doskonałej rasy ludzkiej. Źródeł eugeniki autorka poszukuje w powszechnym w wieku XVII przekonaniu o potędze nauki i nieograniczonych możliwościach rozumu ludzkiego. Jako pierwszych propagatorów koncepcji eugenicznej wymienia sir Francisca Galtona (twórcę pojęcia „eugenika”), Charlesa Davenporta oraz matematyka Karla Pearsona.

Galton postawił pytanie: dlaczego niektórzy ludzie są uzdolnieni i odnoszą w życiu sukces, a inni nie potrafią stawić czoła przeciwnościom życiowym? Galton „sugerował, że w życiu współczesnych społeczeństw ludzkich, podobnie jak zwierzęcych, dokonuje się samorzutnie rodzaj

selekcji naturalnej” (s. 37). Eugenika miała być w jego opinii nową empiryczną nauką, która zbada zależności społeczne i wskaże nowy kierunek rozwoju ludzkości. Nowa dziedzina wiedzy miała kształtować przyszły świat i stać się naukowym substytutem dogmatów kościelnych. Galton wierzył w możliwość wyhodowania jednostek doskonałych psychofizycznie. Prowadzić miały do tego dwie drogi: pierwsza miała na celu pozbycie się jednostek chorych, druga zaś – zwiększenie populacji jednostek pożądanых (tzw. eugenika negatywna i pozytywna).

Koncepcja eugeniczna największą popularność święciła na przełomie XIX i XX wieku, w okresie tym powstały: Eugenics Education Society (1907), The American Breeders Association oraz Station for Experimental Evolution z Charlesem B. Davenportem na czele. Podobne organizacje powstawały na terenie całej Europy. W Stanach Zjednoczonych zaczęła funkcjonować nowa definicja pojęcia „rasy białej”, należeli odtąd do niej jedynie Amerykanie pochodzenia europejskiego i nordyckiego.

Z badaniami eugenicznymi łączy się też zastosowanie po raz pierwszy testów inteligencji. Metody pomiaru inteligencji, z dzisiejszej perspektywy zdecydowanie wadliwe, krytykowane były już wówczas przez psychologów szkoły behawioralnej. Wyniki testów były jednak sprawą drugorzędną, o inteligencji decydowała bowiem zamożność, szacunek wobec prawa i wartości społeczno-religijnych (s. 43).

W roku 1896 wprowadzono pierwsze w Stanach Zjednoczonych prawo zakazujące związków małżeńskich z partnerkami o cechach „niepożądanych”. Zaostrzając prawo eugeniczne w roku 1907 wprowadzono sterylizację osób upośledzonych i przestępców. W ciągu czterdziestu lat obowiązywania prawa sterylizacyjnego w stanie Oklahoma dokonano około sześćdziesiąt dwa tysiące sterylizacji. Wiele stanów, jak na przykład Północna Karolina, dokonywało zabiegów sterylizacji aż do 1974 roku (s. 47).

Idea wyhodowania „nadczołowieka” znalazła swoje konsekwencje w wydarzeniach II wojny światowej i w polityce hitlerowskich Niemiec. Za sprawą założonego w 1927 roku w Berlinie Kaiser-Wilhelm-Institut für Anthropologie, Menschliche Ebelehre, und Eugenik przeprowadzano w obozach koncentracyjnych testy badające cechy rasowe. Czytamy: „Hitlerowskie zbrodnie ludobójstwa, koszmar eksperymentów medycznych, przeprowadzanych w obozach koncentracyjnych, skompromitowały koncepcje eugeniczne do tego stopnia, że po II wojnie światowej termin «eugenika» zniknął ze słownika naukowego” (s. 48). Należy wspomnieć, że o ile eugenika początkowo potępiana była przez Kościół katolicki, o tyle przyjęta została przez umiarkowane Kościoły protestanckie, luterańskie, kalwińskie oraz Kościół anglikański.

W rozdziale siódmym Anna Peck omawia kulturę oraz genezę ruchu rastafarian, wyrosłego na podłożu judeochrześcijańskim. Ruch ten rozpoczął działalność w latach 30. XX wieku, jednak już wtedy aspekty rasistowskie rastafarian wykraczały znacznie poza poszukiwanie własnej godności i tożsamości. Prorocy ruchu rastafariańskiego (Leonard Howell, Joseph Nathaniel Hibbert) upowszechnili twierdzenie, że Bóg jest czarny, rasa czarna zaś fizycznie i intelektualnie góruje nad rasą białą, a Biblia, jak twierdzą prorocy, napisana jest przez i dla ludzi czarnych.

Anna Peck zawarła w rozdziale ponad sześć różnych interpretacji ruchu rastafariańskiego, między innymi ocenę ze względu na sytuację kobiet w tej kulturze (autorstwa Obiagele Lake). Lake twierdzi, że rastafarianizm to ideologia mężczyzn i podporządkowanych im kobiet. Peck pisze: „Kobiety są postrzegane jako «nieczyste», skażone menstruacją i rodzeniem dzieci” (s. 128).

Od lat 60. ubiegłego wieku rastafarianizm cieszy się popularnością wśród czarnej ludności Stanów Zjednoczonych. Kultura ta opiera się na nowej symbolice, na przykład mesjańskiej misji Etiopii, której władcy uważali siebie za potomków króla Salomona i królowej Saby. Ludność Etiopii miała się stać wykonawcą millenarystycznych prorocत्व biblijnych. Millenaryzm wynikał z przeświadczenia, że współczesny kryzys gospodarczy jest znakiem zbliżającego się końca szatańskiego świata, cierpienia i niesprawiedliwości.

Autorka szeroko przytacza historię ruchu rastafarian w Stanach Zjednoczonych oraz biografię Leonarda Howella, samozwańczego proroka rastafariańskiego. Wprowadził on sakrament rytualnego palenia marihuany, przekonywał czarną ludność, że składa się z potomków zaginionych plemion izraelskich, a ostatecznie – po tym jak ogłosił się wcielonym Bogiem – umieszczony został w szpitalu psychiatrycznym. Anna Peck omawia koncepcję „ziemi obiecanej”, którą dla rastafarian miała się stać Etiopia, oraz przybliża twórczość i życie Boba Marleya.

Rozdział ósmy poświęcony został amerykańskiej organizacji Nation of Islam. Choć organizacja ta oficjalnie uznawana jest za częściowo religijną, to istnieją znaczne różnice między nią a tradycyjnie rozumianym islamem. Nation of Islam to najbardziej wpływowa, ekstremistyczna oraz kontrowersyjna organizacja głosząca naukę Koranu, której organizacje nurtu sunnickiego i szyickiego zarzucają odejście od prawdziwej nauki Mahometa uznając ją za sektę. Przyczynę takiego stanu rzeczy jest brak kompetentnych autorytetów religijnych i nauczycieli Koranu.

Nation of Islam postrzega chrześcijaństwo jako religię białych ludzi, symbol agresji, dominacji w stosunku do innych ludzi i kultur. Islam zaś to religia oparta na duchowości i tolerancji. Głównym propagatorem i założycielem tej organizacji był Drew Ali. Oferowana przez Aliego

koncepcja religijna miała charakter antychrześcijański, antyeuropejski, całkowicie odrzucała „białą” tradycję. Zwolennicy Nation of Islam, podobnie jak rastafarianie, posiadali swoją „ziemię obiecaną”, która było tu Maroko.

Drew Ali – jak pisze Peck – przekonany był, że Afrykańczycy są Narodem Wybranym, a siebie samego nazywał prorokiem wysłanym przez Allaha i reinkarnacją Mahometa. W naukach Drew Aliego dominowały kwestie poczucia godności, tradycji kompensującej poczucie poniżenia spowodowanego niewolnictwem, segregacją rasową i dyskryminacją (s. 155). Warto zaznaczyć, że doktryna ta stała się rasistowska dopiero w naukach kolejnego przywódcy – Wallace’a D. Farda. Wprowadził on nową symbolikę oraz metafory do kultury Nation of Islam. Ostatnim, dość wyczerpująco scharakteryzowanym, działaczem jest Elijah Muhammad, postać okryta tajemnicą, by po jej zaginięciu, powstać mogła mitologia nowego proroka ruchu. Następnie opisuje autorka tajemniczą postać E.M., który stał się nowym „guru” tego ruchu.

Nation of Islam to popularna, silnie millenarystyczna i rasistowska organizacja. Jeden z przedstawicieli tego ruchu, pytany o Holocaust, jako konsekwencję rasizmu, usprawiedliwia koncepcję wyższości rasowej, choć nie popiera ludobójstwa. Rasę czarną nazywa wyższą i dominującą, ale to nie ona wymierzy karę rasie białej (diabłom), ponieważ sam Bóg zniszczy wszystkich białych (s. 167).

W ramach zakończenia, Anna Peck, przypomina o roli, jaką we wszystkich tych ruchach odgrywa czynnik irracjonalny. Irracjonalnym jest bowiem „pseudo-naukowe” poszukiwanie dowodów na wyższość rasy białej, lub odwrotnie – rasy czarnej. Ta irracjonalność i bezgraniczne zaufanie do tzw. „naukowych dowodów” prowadzą zbyt często do aktów gwałtu i przemocy. W przypadkach skrajnych kończą się one legalizacją i sankcjonowaniem dyskryminacji oraz eksterminacji.

Paulina Tendera – e-mail: paulafiloz@op.pl

